

Ніколаєв К.Д.

Міжрегіональна Академія управління персоналом

ORCID ID: 0000-0003-0404-6113

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Автор розглядає проблеми, пов'язані з правовим регулюванням у сфері збереження біорізноманіття. Зазначено, що не дивлячись на наявність відповідного законодавства, існують серйозні виклики та перешкоди, які перешкоджають ефективній реалізації цих нормативно-правових актів. Виявлено, що основні проблеми включають недостатню ефективність виконання законів, високий рівень корупції та недостатню координацію між різними суб'єктами. Автори статті аналізують ці проблеми та пропонують можливі шляхи вирішення, такі як підвищення прозорості, зміцнення контролю та сприяння співпраці між різними зацікавленими сторонами. Наголошено на важливості збереження природного різноманіття для забезпечення сталого розвитку та підтримки екологічної рівноваги на планеті. Підкреслено, що дослідження також ставить перед собою мету висвітлити актуальність проблеми збереження біорізноманіття та природного середовища в сучасному світі та спонукати до подальшого дослідження та вирішення цих проблем для забезпечення збалансованого розвитку людського суспільства.

Підкреслено, що введення екологічних платежів може стимулювати стале використання природних ресурсів та збереження біорізноманіття. Ці платежі можуть включати оплату за екосистемні послуги, водозбереження, використання землі та інші екологічні аспекти. Розвиток екотуризму, екологічного виробництва та зелених технологій може стати додатковим джерелом прибутку, що стимулює охорону природи. Заохочення економічної діяльності, що зберігає біорізноманіття, може сприяти створенню нових робочих місць та підвищенню якості життя. Відзначено, що аналіз економічної вартості збереження екосистем, включаючи їхню роль у збереженні ґрунтів, водних ресурсів та регуляцію клімату, може допомогти в усвідомленні важливості їхнього збереження.

Ключові слова: біорізноманіття, природоохоронне законодавство, ефективність виконання законів, корупція, координація суб'єктів, стале використання природних ресурсів.

Постановка проблеми. В сучасному світі збереження біорізноманіття та природного середовища виходить на передовий план в контексті зростаючого антропогенного впливу та кліматичних змін. Однак, на наявність відповідного правового регулювання, існують серйозні виклики, які ускладнюють ефективну реалізацію цих законодавчих механізмів. Основними проблемами є недостатня ефективність виконання законодавства, високий рівень корупції в сфері охорони природи та відсутність координації між різними суб'єктами, що залучені до збереження біорізноманіття. Ці проблеми ставлять під загрозу збереження найцінніших екосистем та видів, а також загальний стан природи нашої планети,

тому вирішення їх є надзвичайно актуальним та необхідним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми ролі критичного аналізу правового регулювання у сфері збереження біорізноманіття в контексті реалізації екологічної безпеки досліджували такі науковці, як: В. Устименко, М. Хилько, Г. Чепелюк, В. Гайович, І. Якименко, О. Салавор, Є. Шаповалов та інші.

Мета статті. Мета цієї статті – проаналізувати та висвітлити проблеми, що виникають у контексті правового регулювання збереження біорізноманіття, а також запропонувати можливі шляхи вирішення цих проблем для покращення ефективності заходів з охорони природи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Збереження біорізноманіття в сучасному світі стоїть перед надзвичайною важливою задачею, особливо в контексті забезпечення екологічної безпеки. Правове регулювання у цій сфері відіграє ключову роль у створенні ефективних механізмів захисту природних екосистем, збереження рідкісних видів та забезпечення сталого використання природних ресурсів. Варто розглянути критичний аналіз правового регулювання у сфері збереження біорізноманіття в контексті реалізації екологічної безпеки з урахуванням різноманітних аспектів та викликів, які стоять перед сучасним суспільством.

В. Устименко [6] вважає, що на міжнародному рівні збереження біорізноманіття регулюється різними правовими нормами та угодами, з яких одні з найважливіших є Конвенція про біологічне різноманіття (далі – CBD). CBD була прийнята на Ріо-де-Жанейрському саміті в 1992 році і є однією з найважливіших міжнародних угод у сфері охорони навколишнього середовища. Основні цілі CBD включають збереження біорізноманіття, сталий використання його компонентів, а також справедливу та рівноправну розподіл вигоди, що виникають від використання генетичних ресурсів.

Крім цього, основні принципи Конвенції включають принципи справедливого та рівноправного

доступу до генетичних ресурсів, принципи справедливого розподілу вигоди від їх використання та принципи збереження та сталого використання біорізноманіття. CBD визначає ряд обов'язкових заходів для держав-учасниць, включаючи створення мережі охоронних територій, розробку національних стратегій та планів збереження біорізноманіття, а також забезпечення включення аспектів біорізноманіття у всі галузі державного управління. Проте, не дивлячись на значущість CBD, виникають питання щодо ефективності його реалізації. Деякі критики вказують на недостатню ратифікацію та виконання державами-учасницями своїх зобов'язань, а також на відсутність чіткого механізму моніторингу та оцінки результатів впровадження Конвенції.

Таким чином, хоча міжнародне правове регулювання збереження біорізноманіття є важливим кроком у напрямку екологічної безпеки, його ефективність потребує постійного удосконалення та уваги до проблем і викликів, що виникають у процесі його реалізації.

На думку М. Хилько [8], що національне законодавство є ключовим інструментом у забезпеченні збереження біорізноманіття в кожній конкретній країні. Відповідно до вимог міжнародних угод, таких як CBD, країни повинні приймати

Таблиця 1

Аналіз нормативно-правових актів у сфері охорони біорізноманіття

Нормативно-правовий акт	Дата/Номер	Короткий опис	Прогалини (недоліки)
Про охорону природи та біорізноманіття: Закон України [3]	№ 1264-ХІІ, 25 червня 1991	визначає правовий статус природних територій, заповідників, національних парків та інших об'єктів, де здійснюється охорона біорізноманіття	недостатня ефективність механізмів контролю та невідповідність стандартам міжнародних конвенцій
Про оцінку впливу на довкілля: Закон України [4]	№ 2059-VIII, 23 травня 2017	встановлює вимоги щодо оцінки впливу на довкілля для проектів та діяльності, які можуть мати негативний вплив на біорізноманіття	відсутність механізмів для забезпечення врахування всіх аспектів впливу на біорізноманіття та нестача ефективних механізмів контролю
Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України [1]	№ 280/97-ВР, 21 травня 1997	встановлює механізми участі громадськості у прийнятті рішень щодо охорони біорізноманіття та управління природними ресурсами на місцевому рівні	недостатня увага до включення громадськості у розробку та виконання стратегій збереження біорізноманіття на місцевому рівні
Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України [2]	№ 1264-ХІІ, 25 червня 1991	встановлює основні принципи та механізми охорони навколишнього природного середовища в Україні	відсутність ефективного механізму контролю та санкцій за порушення закону, нестача механізмів для впровадження положень закону на практиці
Угода про співробітництво в сфері збереження і використання генетичних ресурсів культурних рослин держав-учасниць СНД [5]	04 червня 1999	має на меті забезпечення співробітництва між державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав у сфері збереження та використання генетичних ресурсів культурних рослин для сталого розвитку	відсутність механізмів контролю за виконанням угоди та вирішення спірних ситуацій, недостатня координація дій між державами-учасницями

Розроблено автором [8].

національне законодавство, спрямоване на забезпечення охорони та сталого використання свого біорізноманіття.

Отже, аналіз нормативно-правових актів та міжнародних угод, що регулюють охорону біорізноманіття та природного середовища в Україні, показує наявність законодавчих баз для забезпечення сталого використання природних ресурсів та збереження біорізноманіття. Проте існують значні недоліки, такі як відсутність ефективного механізму контролю, нестача координації дій між державами-учасницями у міжнародних угодах та недостатня увага до участі громадськості у прийнятті рішень на місцевому рівні. Ці прогалини потребують подальшого вдосконалення законодавства та механізмів контролю для забезпечення ефективного збереження та використання природних ресурсів.

Варто розглянути захист екосистем та видів, можна виявити низку заходів, спрямованих на збереження природного різноманіття та біорізноманіття. Такі заходи включають:

- *захист лісів*: збереження лісових масивів, боротьба з незаконною рубкою дерев, відновлення лісового покриву та створення заповідників та національних парків;

- *захист водних екосистем*: очищення водойм від забруднень, контроль за рибальством, створення морських заповідників та обмеження вирубки мангрових лісів;

- *захист морських біорізноманіттів*: створення морських заповідників, заходи по збереженню коралових рифів та програми відновлення морського середовища;

- *захист видів, що знаходяться під загрозою вимирання*: створення охоронних зон, розведення в неволі, моніторинг та дослідження популяцій, а також запровадження правових механізмів для запобігання незаконному полюванню та торгівлі [7].

В цілому, ці заходи відіграють ключову роль у збереженні екосистем та видів і вимагають постійного вдосконалення та впровадження для забезпечення сталого користування природними ресурсами та збереження біорізноманіття.

Окремо необхідно відзначити думку вчених Г. Чепелюк та В. Гайович [9], що роль громадянського суспільства у формуванні та реалізації законодавства у сфері збереження біорізноманіття є важливою та впливовою. Громадянське суспільство включає в себе неприбуткові організації, активістів, наукові установи, а також звичайних громадян, які активно беруть участь у громадських суспільствах та обговореннях.

Основні аспекти впливу громадянського суспільства на законодавство щодо біорізноманіття включають:

- *збір та поширення інформації*: громадянське суспільство може здійснювати моніторинг заходів, що проводяться у сфері охорони біорізноманіття, та збирати інформацію про них. Ця інформація може використовуватися для аналізу ефективності діяльності та для впливу на формування нових законодавчих ініціатив;

- *лобіювання і адвокація*: громадянське суспільство може виступати у ролі лобістів, тобто активно просувати певні ідеї та інтереси перед законодавцями та урядовими структурами. Це може включати в себе розробку конкретних законопроектів, участь у публічних слуханнях та зустрічах з представниками влади;

- *участь у прийнятті рішень*: громадянське суспільство може брати участь у роботі робочих груп, комітетів та інших органів, що займаються формуванням та розробкою законодавства у сфері охорони біорізноманіття. Це дозволяє представляти громадські інтереси та голос населення при прийнятті рішень;

- *освіта та інформування громадян*: громадянське суспільство може здійснювати освітню діяльність та інформувати громадян про важливість збереження біорізноманіття, про загрози та проблеми, а також про можливі шляхи розв'язання цих проблем.

Взагалі, громадянське суспільство відіграє ключову роль у формуванні та реалізації законодавства у сфері збереження біорізноманіття, забезпечуючи представництво інтересів громадян та сприяючи створенню ефективних механізмів охорони навколишнього середовища.

Варто зазначити, що економічні аспекти збереження біорізноманіття є важливими, оскільки вони впливають на ефективність заходів з охорони навколишнього середовища та природних ресурсів. Система торгівлі викидами парникових газів може бути використана для стимулювання зменшення викидів та збереження лісових масивів, які відбирають вуглець з атмосфери. Це може бути досягнуто через встановлення квот на викиди та можливість торгівлі ними.

Доречно наголосити, що введення екологічних платежів може стимулювати стале використання природних ресурсів та збереження біорізноманіття. Ці платежі можуть включати оплату за екосистемі послуги, водо збереження, використання землі та інші екологічні аспекти. Розвиток еко-туризму, екологічного виробництва та зелених

технологій може стати додатковим джерелом прибутку, що стимулює охорону природи. Заохочення економічної діяльності, що зберігає біорізноманіття, може сприяти створенню нових робочих місць та підвищенню якості життя. Крім цього, аналіз економічної вартості збереження екосистем, включаючи їхню роль у збереженні ґрунтів, водних ресурсів та регуляцію клімату, може допомогти в усвідомленні важливості їхнього збереження [10].

Ці аспекти економіки можуть мати значний вплив на прийняття рішень у сфері охорони біорізноманіття та природних екосистем, тому їх детальний аналіз є важливим для розуміння та управління цією проблемою.

Не менш важливим розглянути виклики та перешкоди, з якими стикається правове регулювання у сфері збереження біорізноманіття, можуть бути різноманітні і включати такі аспекти:

– *недостатня ефективність виконання законодавства*: часто виникає ситуація, коли закони та нормативні акти, спрямовані на охорону біорізноманіття, не ефективно виконуються у практиці через різноманітні причини, такі як недостатня фінансова підтримка, відсутність контролю та недостатня усвідомленість громадян;

– *корупція*: недолік прозорості та недостатня відкритість у процесі прийняття рішень можуть призвести до корупційних практик у сфері збереження біорізноманіття. Корупція може спричинити неправомірні відведення земельних ділянок, незаконне лісорубство та інші дії, які шкодять природі;

– *невідповідність міжнародним стандартам*: у деяких випадках, законодавство у сфері збереження біорізноманіття може не відповідати

міжнародним стандартам та зобов'язанням, узгодженим на міжнародному рівні. Це може ускладнити співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями;

– *порушення прав корінних народів та місцевого населення*: у деяких випадках, заходи з охорони біорізноманіття можуть призвести до порушення прав корінних народів та місцевого населення на доступ до традиційних земельних угідь та ресурсів;

– *зміна клімату та природних катастрофи*: зміна клімату та природні катастрофи, такі як землетруси, повені та пожежі, можуть спричинити серйозні втрати у біорізноманіття та ускладнити реалізацію заходів з його збереження [8].

В цілому, урахування цих викликів та перешкод є важливим при розробці та вдосконаленні правового регулювання у сфері збереження біорізноманіття для досягнення більш ефективних та стійких результатів.

Висновок. Таким чином, проаналізувавши вищезазначене, можна дійти висновку, що аналіз правового регулювання у сфері збереження біорізноманіття вказує на наявність серйозних проблем, таких як недостатня ефективність виконання законодавства та високий рівень корупції. Важливо підтримувати співпрацю та координацію між різними суб'єктами, а також зміцнювати контроль і прозорість для успішного забезпечення збереження біорізноманіття. Подальші заходи мають спрямовуватися на вдосконалення законодавства, забезпечення ефективного виконання законів та боротьбу з корупцією. Всі ці заходи важливі для збереження природного різноманіття та забезпечення сталого розвитку.

Список літератури:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/280/97-%D0%B2%D1%80>
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991р. № 1264-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1264-12>
3. Про охорону природи та біорізноманіття : Закон України від 25 червня 1991р. № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1264-12>
4. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 р. № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
5. Угода про співробітництво в сфері збереження і використання генетичних ресурсів культурних рослин держав-учасниць СНД від 04 червня 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/997_191
6. Устименко В. А. *Об'єкти екологічного і суміжних галузей права: теоретичні та практичні аспекти в умовах сталого розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (29 листопада 2019 р., м. Київ) / наук. ред. Київ : НАН України ; Ін-т економіко-правових досліджень, 2019 р. 130 с.
7. Устименко В. А. *Системи галузей права в умовах глобальних екологічних викликів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 листопада 2020 р., м. Київ) / наук. ред. НАН України. ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України». Київ, 2020. 200 с.
8. Хилько М. І. *Екологічна безпека України* : навчальний посібник. Київ, 2017 р.

9. Чепелюк Г. М., Гайович В. Ю. Визначення категорії «сталій розвиток» у контексті екологічного підприємництва. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/71.pdf

10. Якименко І. Л., Салавор О. М., Шаповалов Є. Б. Екологічна політика та технічне регулювання Європейського Союзу : навч. посіб. Київ : НУХТ, 2022 р. 157 с.

11. Chorna, O., Semenets-Orlova, I., Shyshliuk, V., Pugachov, M., & Pugachov, V. Anti-Crisis Regulation of Enterprises Through Digital Management. *Journal of Law and Sustainable Development*. 2023. № 11 (3). P. e816-e816.

12. Radchenko, O., Kovach, V., Radchenko, O., Kriukov, O., Sydorhuk, L., Sharov, P., & Semenets-Orlova, I. Principles of natural capital preservation in the context of strategy of state environmental safety. *E3S Web of Conferences*. 2021. Vol. 280. P. 09024. EDP Sciences.

13. Semenets-Orlova, I., Kushnir, V., Rodchenko, L., Chernenko, I., Druz, O., & Rudenko, M. Organizational Development and Educational Changes Management in Public Sector (Case Of Public Administration During War Time). *International Journal of Professional Business Review*. 2023. № 8 (4). P. e01699. <https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i4.1699>.

14. Semenets-Orlova, I., Rodchenko, L., Chernenko, I., Druz, O., Rudenko, M., & Poliuliakii, R. Requests for public information in the state Administration in situations of military operations. *Ann. Fac. Der. U. Extremadura*. 2022. № 38. P. 249.

Nikolaiev K.D. CRITICAL ANALYSIS OF LEGAL REGULATION IN THE SPHERE OF BIODIVERSITY CONSERVATION IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING ENVIRONMENTAL SAFETY

The author considers problems related to legal regulation in the field of biodiversity conservation. It is noted that despite the presence of relevant legislation, there are serious challenges and obstacles that prevent the effective implementation of these legal acts. It was found that the main problems include insufficient efficiency of law enforcement, high level of corruption and insufficient coordination between different entities. The authors of the article analyze these problems and propose possible solutions, such as increasing transparency, strengthening control and promoting cooperation between different stakeholders. The importance of preserving natural diversity to ensure sustainable development and maintain ecological balance on the planet is emphasized. It is emphasized that the research also aims to highlight the relevance of the problem of preserving biodiversity and the natural environment in the modern world and encourage further research and solutions to these problems to ensure the balanced development of human society.

It is emphasized that the introduction of environmental payments can stimulate the sustainable use of natural resources and the preservation of biodiversity. These payments may include payment for ecosystem services, water conservation, land use and other environmental aspects. The development of eco-tourism, ecological production and green technologies can become an additional source of income that stimulates nature conservation. Encouraging economic activity that preserves biodiversity can help create new jobs and improve quality of life. It was noted that the analysis of the economic cost of preserving ecosystems, including their role in soil conservation, water resources and climate regulation, can help in understanding the importance of their preservation.

Key words: *biodiversity, environmental legislation, effectiveness of law enforcement, corruption, coordination of subjects, sustainable use of natural resources.*